טשערנאָוויצער בלעטער

אומאָפּהענגיקער אָרגאַן פאַר פּאָליטיק, קולטור און ווירטשאַפט.

„Czernowitzer Bleter“
Ziar independent pentru politica, cultura şi economie
Redacţia şi Administraţia : Cernăuţi, str. Radu cel Mare 13
Plătibil şi justiţiabil la Cernăuţi.

דערשיינט וועכנטלעך.
——
איינצל-עקסעמפּלער 5 ליי.

אבאָנאַמענט: 4 חדשים: 100 ליי, האַלביערלעך: 140 ליי, פאַר א גאַנץ יאָר: 280 ליי. — אויסלאַנד: 4 דאָלאַר יערלעך.
אַנאָנסן לויטן מילימעטער-טאַריף.

נר. 36. | טשערנאָוויץ, 25־טן יענער 1930. | יאָרגאַנג II.

די נייע „וויסנשאַפט“

דער אינסטיטוט פאַר מינאָריטעטן.

פּראַקטישע וויווע־סעקציע — טעאָרעטישע הבטחות.

צום שטוינען איז, וואָס פאַר א פארגעס-מאַשינען ס'זענען בירגערלעכע פּאָליטיקער, פּאַרטיי-פירער און די מחברים פון פּראָגראַמען! אין אַלבא-יוליא, ווען ס'איז צענויפגעקומען די זיבנבירגער נאַציאָנאַל-פּאַרטיי צו דערקלערן די פאַראייניקונג זיבנבירגענס מיט רו־מעניע, דעמולט האָבן די מאַניוס און וואַידאַס גוט געוווּסט, וואָס דאָס באַטייט זיין א מינאָריטעט. דער אונגארישער ענטנאַציאָנאַליזירנדער רעזשים איז זיי געלעגן אין די ביינער און זיי האָבן געפילט און פאַרשטאַנען די טראַגעדיע פון נאַציאָנאַלע מיעוטים, וועלכע לעבנדיק צווישן אַן עטנישער און קולטורעלער מאַיאָריטעט, ווערן פאַרפּרעסט פון זייער פאָלקס-שפּראַך, האָבן נישט קיין מעגלעכקייט צו בילדן דעם יונגען דור און אים באַקענען מיט די אוצרות פון דער אייגענער קולטור, ווערן מיט געוואַלט געצוווּנגען צון א פרעמדן לשון, צון אַסימילאַציע און אונטערגיין! און דעמולט, ווען ס'זענען נאָך געווען טיף די קאַרגן פונם אונגארישן יאָך אויפן אייגענעם האַלז, האָבן זיי געמאַכט הבטחות פאַר די נאַציאָנאַלע מיעוטים פונם נייעם פאַרגרעסערטן רומעניע, מענטשלעכע צוזאָגן פון אַנטוויקלונגס-מעגלעכקייטן און גלייכע רעכט. ס'האָבן זיך אַזוי שיין געלייגט יענע פּרינציפּן און זיך אַזוי אַנגענעם געהערט דער אָנזאָג פון דער צייט, וועלכע וועט נישט וויסן מער פון קיין אונטערדריקונג פון גאַנצע קיבוצים און פון א קולטורעלער באַ־גרעניצונג און שמעלערונג.

ס'איז אָבער אַנדערש געקומען. ס'איז נאָך באַ־שערט געווען אז דיזעלביקע מענטשן פון אַלבאַ־יוליא זאָלן צין לאַנגיעריקער אָפּאָזיציע פּאַרטייען און פאַרשפּרייטן זייערע לאָזונגען וועגן דעמאָקראַטיע פאַר אַלע, צווישן דער באַפעלקערונג פון אַלע פּראָווינצן. ס'איז געקומען אַזוי, אז אומעטום האָט גע־שפּראָצט א האָפענונג וויבאַלד נאָר ס'וועלן באַזייטיקט ווערן די אָפּגעשטאַנענע און רעאַקציאָנערע ליבעראַלן, וועלן די נייע מענטשן, די מער צו מערב-אייראָפּע שטייענדיקע פּאָליטיקער. די קעמפער פאַר רומענישע רעכט אין אונגאַרן, א סוף מאַכן צו דעם אומזערדיקן צושטאַנד פון א געוואַלטזאַמער ראָמאַניזאַציע, פון איגנאָרירן די איינפאַכסטע נאַציאָנאַלע רעכט ביי די נאַציאָנאַלע רעכט ביי די מינאָריטעטן, פון געגירן די באַדערפענישן נאָך אַן אייגענער שול.

די נייע פּאַרטיי, א פיעריש־רעוואָלוציאָנערע אין איין העלפט און א בירגערליך־דעמאָקראַטישע אין דער צווייטער, האָט באַדאַרפט רעאַליזירן דעם פּראָ־גראַם פון אַלבאַ־יוליא, האָט געמוזט שאַפן יענע צו־שטאַנדן וועלכע זענען נויטיק פאַר דער נייער גרויס־רומעניע, יענע אַטמאָספערע, וועלכע זאָל שאַפן לעבנס־מעגליכקייטן פאַר אַזוי פיל מיעוטים, קול־טורעל הייכאַנטוויקעלטע, ווירטשאַפטלעך גוט פאַר־פעסטיקטע, כדי זיי צו געווינען פאַר דער מיטאַרבעט אין מיטבויאונג פון דער נייער מלוכה.

אין דער לאַנגער עקשנותדיקער קאַמף אין דער אָפּאָזיציע האָט געלאָזט מיינען, אז די פּאַרטיי האָט אַן ערנסטע באַציאונג צון איר פּראָגראַם און ס'איז נישט נאָר די גלוסטונג נאָך מאַכט און נאָך דער פעטער פאַשע פונם מלוכה-זשאָלוב —

און היינט ווען מיר האַלטן א יאָר מיט צוויי הדשים זייט מאַניו געוועלטיקט איבער אונז, היינט ווען די קייט פון אַנטוישונגען האָט אַראָפּגעריסן די פאַרביקע פשערעפלעך, דורך וועלכע מיר האָבן אַלץ געזען אַזוי גלאַנצנדיק און האָפענונגספול — ווען ס'האָבן אונז אויסגעניכטערט נישט נאָר סטודענטן־אומרוען נאָר אויך דער פאַרטיילונגס-מאָדוס פון סובּ־ווענציעס, און נאָך מער דער אופן פון אריינמישן זיך אין אונזערע אינערלעכע ענינים, ווי די שפּאַלטונג פון דער איינהייטלעכער קהלה — היינט פאַרלירן מיר דעם לעצטן גלויבן אָן דער דעמאָקראַטיע און מינאָריטעטן־פריינטלעכקייט, ווען מיר הערן אז די רע־גירונג פּראָיעקטירט שוין צו שאַפן אַן אינסטיטוט פאַר די מינאָריטעטן־פּראָבלעמען!

צוריק מיט הדשים האָט עס געהייסן, אז די רע־גירונג וועט שטודירן ווי אַזוי דאָס פּראָבלעם איז [illegible] לאַנד. א מאַיאָריטעטס-דעפּוטאַט האָט זיך א הויבּ שטיקל צייט אַרומגעקוקט אין די שכנותדיקע לענדער. געווען אומעטום ווו ס'זענען דאָ מינאָריטעטן — ד. ה. אין גרעסטן טייל פון אייראָפּע — און אַהיימקומענ־דיק אָפּגעגעבן זיין באַריכט דער רעגירונג.

און די דעמאָקראַטן האָבן תיכף באַשלאָסן צו שאַפן אַן אינסטאַנץ, וועלכע זאָל זיך פאַרנעמען מיט דעם ענין, אַן אינסטיטוט צו שטודירן דעם גאַנצן קאָמפּלעקס פון פראַגן, וועלכן מ'קען מיט אייניקע געזעץ-אַרטיקלען באַזייטיקן.

א נייע וויסנשאַפט! און די מייזלעך און קרי־לעקלעך אויף וועלכע ס'וועלן די מינאָריטעטן־פאָרשער עקספּערימענטירן זענען די פאַר מיליאָנען יידן, דייטשן, אונגאַרן, רוסן, אוקראַינער, בולגאַרן א. א. נאַציעס, וועלכע וואוינען אין היינטיקן רומעניע, וועלכע האָבן צוזי פיל געהאָפּט און געוואַרט אויף מאַניוס באַגליקנדיקן פּראָגראַם. א נייע סדרה הויבט זיך אָן פון וויווע־סעקציע און כירורגישע עקס־פּערימענטן אויף די פלייצעס פון די קינדער וועט מען אויפשטודירן וויפיל שעה זיי פאַרטראָגן פונם אייגענעם נאַציאָנאַלן לשון זיי זאָלן דערביי נישט ווערן קיין „אירעדענטיסטן“. אויפן חשבון פון דער אויטאָנאָמיע פון די שטעט, און פונם אַלגעמיינעם וואַל-רעכט, וועט מען ערשט וויסן וויפיל מ'מעג צו־לאָזן נישט־רומענישע סאָלדאַטן און ווי אַזוי צו פאַר־שמעלצן די רעכט פון דער קאָנסטיטוציע פאַר די נאַצ. מיעוטים.

מאַניו האָט פאַרגעסן די טרויעריקע קאַפּיטלעך פון [illegible] שאַפטלעכע רעוואָלטאַסן, [illegible] אַנדערע, וועלעכס ס'האָט אים אַליין אַמאָל אַזוי וויי געטון. ער מאַכט אַן אינסטיטוט — און דאָרט וועט ער שאַפן א פּראָיעקט, און דער פּראָיעקט וועט זיכער באַראַטן ווערן אין א רייע פאַר־אינסטאַנצן און, אז גאָט וועט העלפן, אז דער גאַנצער דור פון אַלבאַ־יוליא וועט נישט מער זיין ביים לעבן, וועט מען דעם גאַנצן פּראָיעקט אַנידערלעגן אויף אַן ערן־פּלאַץ אין מיניסטער-פּרעזידיום לזכר עולם!...

פאַר אונז אָבער איז אַן אינסטיטוט צו שטודירן מינאָריטעטן-פראַגן, א קבר אין וועלכן ס'ווערן באַגראָבן אַלע האָפענונגען אויף דעמאָקראַטיע און אויף א נייער באַציאונג צון אונז. ווידער האָבן מיר באַקומען א האַנט פול זאַמד אין די אויגן אַריין.

ש. א. סופר.

———

פּראָבלעמען פון וועלט־ווירטשאַפט

קוילן־קריזיס

מ'קען נישט צוטרעטן באַהאַנדלען די טעמע נישט אָנהויבנדיק פון די צושטאַנדן און פאַרהעלטנישן אין דער בריטישער אימפּעריע. שוין דאָס אַרויס־גלוטשן זיך פון דער ווירטשאַפטלעכער העגעמאָניע פון ענגלאַנדס האַנד אין נייע צענטרען, צווינגט זיך צו פאַרטראַכטן וועגן די ענדערונגען, וועלכע זענען דאָרט פאָרגעקומען אין דער צייט נאָך דער מלחמה. און ס'איז געווען א גוטע הקדמה די דריי אויפזאַצן פון ה' גאָנגלבערג (טש. בל. 33, 34 און 35) וועלכע האָבן געגעבן א קורצן איבערבליק איבער געוויסע פּאָליטישע און קולטורעלע דערשיינונגען. די עקאָנאָ־מישע פּראָבלעמען וועלן דאַן זיין צוטריטלעכער און פאַרשטענדלעכער.

אין משך פון לאַנגע דורות האָט ענגלאַנד געהאַט די פירונג אין דער אייראָפּעאישער ווירטשאַפט. ווייט פאָרויס איז דאָס ענגלישע פאָלק געווען אויף אַלע געביטן פון לעבן: וועלט-סוחר, וועלט-באַנקיר, וועלט-עקספּאָרטער און וועלט-טראַנספּירער. דער ענגלישער פלאָט האָט באַהערשט די ימים און די לאָנדאָנער נאָטן־באַנק — דעם וועלט-מאַרק.

ס'איז וויכטיק אָנצוווייזן, אז די ענגלישע ווירט־שאַפט האָט זיך אויפגעבויט אויף יסודות פונם פרייעם האַנדל און פון פרייער קאָנקורענץ. באַזונדערס די קוילן, אייזן- און בוימוואָל-אינדוסטריען זענען געווען דאָמענע פון דער פרייער קאָנקורענץ. די ליבעראַלע פּרינציפּן זענען אויך געווען גילטיק פאַר אויסלענדער. דער פרעמדער האָט געמעגט אין לאָנדאָן און אפילו אין די קאָלאָניעס אַרבעטן אונטער די גלייכע רעכט ווי דער ענגלענדער. דער אַרבעטס-מאַרק איז גע־שטאַנען פאַר אַלעמען אָפן. דאָס גאַנצע אויסלאַנד האָט געקאָנט אַנטוויקלען זיין טעטיקייט אין ענגל. אימפּעריום. קלאָר איז א ווירטשאַפט אויפגעבויט אויף יסודות פון פרייער קאָנקורענץ — האָט נישט קיין קאַרטעלן און קיין אָרגאַניזאַציעס פון אונטערנעמערס.

דער קריג האָט אָבער דאָס געענדערט. די עפנטלעכע מיינונג האָט היינט אַן אינטערעס פאַר קאַרטעלן און דאָס צוליב דעם ווייל א סך אונטער־נעמונגען גייען שלעכט. אין דערזעלבער צייט ווען די פאַראייניקטע שטאַטן האַלטן אין איין וואַקסן הערשט אין ענגלאַנד א קריזיס זייט סוף פון דער מלחמה.

די ענגלישע פינאַנצן זענען שלעכט. די משא פון די אינערלעכע חובות באַטרעפט 6.7 מיליאַרדן פונט (אין ליי אַן אַסטראָנאָמישע צאָל...) עיסקה און קרן מוז מען צאָלן יערלעך 355 מיליאָנען פונט. צווישן אַלע מלוכות, וואָס האָבן געפירט מלחמה איז ענגלאַנד די איינציקע וועלכע האָט זיין וואַלוטא אויף דער פרידענס-מדרגה און וועלכע צאָלט זיינע חובות די פאַראייניקטע שטאַטן. נעמט מען אין אַכט די גרויסע אַרמיי פון אַרבעטסלאָזע — דאַן קען מען זיך קלאָר מאַכן ווי גרויס ס'איז די שטייער־משא. און דאָס איז איינע פון די סיבות פון דער דעפּרעסיע. זייט צוויי הונדערט יאָר די גרעסטע סטאַגנאַציע אין ענגלאַנד און צום ערשטן מאָל, וואָס ענגלאַנד האָט פאַרלוירן זיין איבערמאַכט-שטעלונג כלפּי פראַנקרייך און אַמעריקע.

דער שווייצער פאָרשער פּראָפ. סאַמאַרי, ווייזט נאָך אין זיין ווערק „וואַנדלונגען פון דער וועלט-ווירטשאַפט“ אַז אַפילו די ענגלישע דאָמיניום'ס ווערן היינט פינאַנצירט פון ניו־יאָרק.

אין 1913 האָבן די ענגלישע אינוועסטירטע קאַפּיטאַליען אין קאַנאַדא באַטראָפן 1860 מיל. און פון די פאַראייניקטע שטאַטן נאָר 417 מיל. 1926 האָט ענגלאַנד שוין געהאַט מיט גאָפּע 1000 מיל. ווייניקער ווי זיין אַמעריקאַנישער קאָנקורענט. לאָנדאָן האָט נאָך א גרויסע באַדייטונג אויפן וועלט-מאַרק, אָבער נישט מער די וואָס א מאָל.

פאַר דער מלחמה [illegible] מען באַטראַכט ענגלאַנד [illegible] עס א מדינה פון נישט פאַרענטפערטע פּראָבלעמען... קריזן און אַרבעטסלאָזיקייט זענען אויפן סדר-היום. צו די שווערסטע פּראָבלעמען געהערט דער ענין פון די קוילן און קוילן-אַרבעטער.

מער ווי צען יאָר שוין אז עס גייט דער קאַמף צווישן די בערג-אַרבעטער און די שאַכט-באַזיצערס. א שטילער קאַמף אָן געוואַלט. דער דייטשער ענגלאַנד־קענער פּראָפ. באָן ווייזט נאָך, אז די גע־שיכטע פונם ענגלישן פּאַרלאַמענטאַריזם זייט אָנהויב פונם 18־טן י. ה. איז די געשיכטע פון הערשן אויפן סמך פון קאָמפּראָמיסן און אויסגלייכן פון פּאָליטישע קאָנפליקטן. אָן כלי־זין ווערט אַלץ רע־גולירט. דער באַזיגטער קען ווייטער אין כבוד לעבן און מוז נישט אין כבוד שטאַרבן...

1921 איז פאָרגעקומען דער גרויסער שטרייק פון די קוילן-אַרבעטער. דער פּועל-יוצא האָט נישט באַפרידיקט די אַרבעטער. דער גענעראַל-שטרייק פון 1926, וועלכער האָט נישט געהאַט קיין שום דערפאָלג איז געווען א רעזולטאַט פון דעם קוילן-קריזיס.

די פּראָדוקציע פון די קוילן, וועלכע האָט מיט זיך געבראַכט אַן אויפבליען פונם לאַנד איז פּלוצים געוואָרן נישט-רענטאַבל. ערשטנס צוליב דער קאָנקורענץ פון ערד-על און עלעקטריציטעט און צווייטנס צוליב די אַלטע אַרבעטס-מעטאָדן וועלכע הערשן נאָך היינט אין די ענגלישע קוילן-שאַכטן. די אונטערנעמונגען האָבן גרויסע דעפיציטן און קענען נישט דערפילן די פאָדערונגען פון די אַרבעטער. דער פּועל-יוצא איז: שטרייק, לאָקאַוט און קאַמפן, וועלכע טרייסלען אויף דאָס גאַנצע ווירטשאַפטלעכע לעבן. די אַרבעטער פאָדערן די סאָציאַליזירונג פון די שאַכטן און ס'איז קלאָר, אז א פּאַרלאַמענט מיט א בירגערלעכן רוב קען דאָס נישט באַשליסן.

אַלע ביזאיצטיקע רעגירונגען האָבן זיך באַמיט דעם פּראָבלעם צום טייל צו פאַרענטפערן. אונטער־זוכונגס-קאָמיסיעס פון דער מלוכה, האָבן געפאָרשט, דער שטאַט האָט געגעבן גרויסע און באַדייטנדיקע סובסידיעס — אָבער ס'איז נישט געקומען צו קיין טאַלק.

איז געקומען די לייבאָר-פּאַרטיי צו דער מאַכט און דאָס קוילן-פּראָבלעם איז געוואָרן דער וויכטיגסטער ענין פון דער אינערלעכער פּאָליטיק.

אויך די אַרבעטער-רעגירונג טראַכט נישט וועגן סאָציאַליזירונג נאָר וועגן אַן אָבליגאַטער אָרגאַניזאַציע פון דער קוילן-פּראָדוקציע. א געזעץ זאָל צווינגען די שאַכט-באַזיצערס זיי זאָלן זיך פאַראייניקן צו

קארטעלן און סינדיקאטן אין לאנד-מאסשטאב. דער רייכע סינדיקאט שרייבט פאר דאס קוואנטום וואס מוז פראדוצירט ווערן אין יעדן קרייז. דער קרייז-קארטעל טיילט אויף די פראדוקציע אויף די איינצעלנע אונטערנעמונגען. דער שאכט-באזיצער הערט אויף צו שאלטן און האלטן אין זיין שאכט ווי ער האט עס געטון ביז איצט. ס'פארשווינדעט אויך די פרייע קאנקורענץ, ווייל אויך די פרייזן ווערן רעגולירט פונם קארטל. א קאמיטעט וואס איבערוואכט די פרייזן און אין וועלכן ס'נעמען אויך אנטייל די פארשטייערס פון די קאנסומענטן, שיצט די באפעלקערונג פאר צו הויכע פרייזן. אין די גרעניצן פונם קרייז מעג איין שאכט-באזיצער אפקויפן ביים צווייטן די אים צוגעטיילטע קוואטע, דערמיט זאל דערטענלעכט ווערן א קאנצענטראציע פון די באטריבן אין יעדן קרייז.

דער נייער געזעץ-פראיעקט זעט פאר די רעדוצירונג פון דער ארבייטס-צייט מיט אן האלבער שעה. א באזונדער אמט וועט פון צייט צו צייט רעגולירן דאס שכירות און די ארבעטס-צייט.

כאראקטעריסטיש איז אז די קאנסערוואטיווע זענען פאר דער קארטעלירונג פון די אונטערנעמערס, אבער קעגן פארבעסערן דעם מצב פון די ארבעטער. די ליבעראלן ווידער זענען קעגן די קארטעלס, ווייל זיי ווארפן אפ אין פרינציפ מאנאפאלס און צוואנגס-ארגאניזאציעס. זיי זענען אפשר דערפאר צו פארקערצן די ארבעטס-צייט.

אין דער אויסן-פאליטיק האט די ארבעטער-רעגירונג אויפצוווייזן שיינע דערפאלגן. די שוועריקייטן ליגן אבער אין דער אינערלעכער פאליטיק און ס'איז אינ'ם אינטערעס פון ענגלאנד און פון דער גאנצער וועלט, אז די לייבאר-פארטיי זאל אויך אין דער אינערלעכער פאליטיק מנצח זיין.

היינריך דעלינדיש.

נאטיצן

זיי רירן זיך שוין.

די ליבעראלן גרייטן זיך. ס'איז נישט מער קיין פראפאגאנדא פון פאר וואל-צייט. זיי זענען שוין באמת אויסגעהונגערט און זייערע פיאוקעס פיסקלעך שטרעקן זיך פון אלע זייטן ווידער צו די געבליטן פונם פאלק, זיי גרייטן די אינסטרומענטן און ווילן שוין רעגירן. אין די לעצטע טעג פארשטארקן זיי די קאמפאניע קעגן דער רעגירונג זיי שרעקן אפילו נישט צוריק פאר דער הויכער דענונציאנטשאפט, זיי, וואס קענען לאזן באשטראפן מיט חדשים און יארן טורמע פאר מאיעסטעטס-באליידיקונג זענען גרייט צו שטורמען אלץ, וואס שטעלט זיך אקעגן זייער פארטיי-אינטערעסן. די דעמאקראטיע פון די נאצ. צאראניסטן האט זיי אזש פארטשאדעט און זיי האבן מורא פאר די סכנות זיי קומען, נישט גערופן פון קיינעם, ראטעווען. זיי אינטריגירן, פארליימדן, פארשפרייטן שקרים, און ווילן עוקר מן השורש זיין דאס ביסאלע, וואס ס'איז אנדערש געווארן זייט זייער אוועקגיין. צוליב א דעמאגאגישן אופן נוצן זיי אויס די אלע פעלער פון דער רעגירונג, די אלע זינד און האלבקייטן פון די נאציאנאל-צאראניסטן, זענען עס מגזם און זאגן צו, אז נאר זיי וועלן סאנירן און אויפריכטן. ס'וויל זיך נישט גלויבן, אז כאטש אנטוישט, וועט עמיצער זיי שענקען פאר א פרוטה גלויבן אט די אלטע כיטרע פוקסן אט די אליגארכן וועלכע אידענטיפיצירן זייערע אינטערעסן מיט דער מלוכה.

אויב מ'האט זיי שוין א ביסל פארגעסן טא מוז מען דורכבלעטערן די רעגירונגס-צייט זייערע, זיך לאזן פארבייגיין יענע שרעקלעכע יארן סיי בנוגע פאליטישע און מענטשלעכע פרייהייטן, סיי אין אנדערער הינזיכט, זייער אויסנאם-רעזשים, באלאגערונגס-צושטאנד, זייער קארופציע און טעראר. און קיינער וועט נישט האפן און קיינער וועט נישט צושטיין צו זיי, און יעדער וועט שטיצן דעם פראנט קעגן זיי.

הער קאלעגע, שוין ווידער?

איין טענה צו דריי זשורנאליסטן.

אט האט מען ערשט אויף אונז געזאגט, אז מ'זאל אונז ציימונגסלייט נישט גלויבן. מיר מאכן פון א פליג אן עלעפאנט, מיר פאבריצירן ציימונגס-קאטשקעס, און וואס נאך דאס ליינער-פאלק טראכט נישט אויס אויף אונז, אז מיר קאנען זיך אין צען טינטערס נישט אפוואשן פון זייערע בילבולים, קומט איר ליבע קאלעגן און טוט אט אזוינע שטיקלעך, וואס זיי וועלן שוין טאקע באלד זיין גערעכט. מילא, אז מיר שרייבן: דעמולט און דעמולט וועט די וועלט אונטערגיין. נו, זאל ער גיין אונזער ליינער קוקן אויפן הימל און באוויזן אז נישט, אבער איר שרייבט דאך אזוינע זאכן, וואס דער ליינער דארף נישט גיין אויפן הימל קוקן, ער קוקט אריין אין ביכל און זעט, אז אדער איר שרייבט אים א שקר, אדער איר דרייט איבער די מעשה מיטן קאפ אראפ. איז דאס גלייך? קאלעגן, פארגעסט נישט, אז איר מאכט אנדערע קאליע די מלאכה מיט אזוינע שטיק און אז ס'וועט זיך נאך ביי אייך חלילה טרעפן אזא טרעפינס, וועל איך זיך מוזן אפזאגן פון אייער חברשאפט, ס'איז דאך א פינסטערע בושה, אז זשורנאליסטן זאלן זיין אזוינע גראבע...

אט למשל אונזער קאלעגע אנדריי סיעדיך, א חבר, דאכט זיך, וואס ס'איז זיך מיט אים נישטא וואס צו שעמען. זער א פיינער פעליטאניסט, שרייבט כסדר אין ריגער „סעוואדניא" נאר הוילע זאכן און מ'האט אים נאך נישט דערטאפט ביי דער יד, היטישע דיך. נייז, נעמט ער און דרוקט אפ אין „סעוואדניא" נר. 3 פונם 3-טן יענער 1930 א פעליטאן, איבער א משוגענעם וואס געפינט זיך אין דעם משגעים-הויז „הייליקע אנא" אין פאריזש. האט ער טאקי דעם פעליטאן גאנץ פיין אפגעארבעט נאר ס'האט זיך אים פארגליטשט א הקדמה, אין וועלכער ער האט געמאכט אזא גרייז, אז איך שעם זיך צו זיין זיין קאלעגע. ער האט געזען ביי דער „הבימה" אנסקיס דיבוק, און זוכנדיק א פאראלעל צו דעם משוגענעם וואס ער האט באשריבן הויבט ער אן: איר געדענקט אודאי די בארימטע געוועלע וואס די הבימה" האט געשפילט, אט דער „תלמודיסט, דער מיסטיקער מיטן איינגעבראכענעם ברוסטקאסטן, און איינגעפאלענע אויגן, וואס האט שטענדיק געזינגען תהלים, און ווען אין אים איז אריין א דיבוק איז מען מיט אים געפארן צום גייסטרייכן מיראפאלער צדיק, און דער לעצטער האט פון אים ארויסגעיאגט דעם דיבוק" א. א. וו.

אין דער צייט ווען די גאנצע וועלט האט געזען, און אנסקי האט אנגעשריבן אין ביכל אז אין לאה'ן איז אריין דער דיבוק, איז פריינט סיעדיק פויל איימיצן א פרעג צו טון (אז מ'חייסט נישט איז נישט קיין בושה צו פרעגן) און שרייבט אז אין חנה'ן איז גאר אריין א דיבוק.

י. מאסטבוים איז געווען אין קיטעוו, און מאכנדיק א עקסקורסיע אויפן דארטיקן בית-עולם, האט ער זיך פאטאגראפירט מיט א גרופע פון זיין קיטעווער פריינד ביי דער מצבה פון ר' גרשון קיטעווער, קומט דער „נאש פשעגלאנד" פון ווארשע רעפראדוצירט דאס בילד, און גיט צו א טעקסט: „יואל מאסטבוים ביי דער מצבה פון בעל'שם אין קיטעוו". אמת איז אז דער ר' גרשון קיטעווער איז געווען דעם בעל-שם'ס שוואגער, אבער נישט דער בעל-שם אליין, און יעדעס קינד ווייסט אז דער בעל-שם ליגט נישט אין קיטעוו, און ס'וואלט מיך נישט געהארט אזוי שטארק ווען דער „נאש פשעגלאנד" דערשיינט כאטש אין טעקא, ער גייט דאך אבער ארויס אין ווארשע, ווי וועלכער ס'נישט איז קלויז-שמש האט געקענט דערויף ענטפערן ווען מ'פרעגט אים.

שבת זאל זיין...

א פאר געדאנקען ביי א שומרי-שבת-קאנפערענץ

מיט א שטיק צייט צוריק איז אין טשערנאוויץ פארגעקומען א צוזאמענפאר פון די ב'קאוויגער אינטערנאציאנאלע „סובאטניקעס" — רומענער, דייטשן, אוקראינער און פאליאקן, האבן אויסגעהערט באריכטן, ציאזוי ס'וואקסט די שומרי-שבת-באוועגונג ביי די קריסטלעכע און ביי די היידנישע פעלקער און איינער געליינט א קאפיטל פון ישעיהו, גראד יענעם אלטן חלום פון א „באחרית-הימים".

ס'איז געווען א סך חן אויף יענער פארזאמלונג, אויך הערעזים, ווייל די אדווענטיסטן ווערן דאך, ווי באוויסט, נערודפט פון דער רעגירונג און ס'האט זיך געוואלט זיי מקנא זיין, אט די נאאיווע מאמינים, וועלכע טראגן איבער פיין צוליב זייערע אידעאלן.

אין דעם זונטאג, ווידער — א צוזאמענפאר פון יידישע שומרי-שבת. רבנים און רביים, כלי-קודש און קהלה-פארשטייערס זענען זיך צוזאמענגעקומען. האבן געלאזט הערן פשטלעך, געקייעט פסוקים און גאר טאכן א בענקל אויף צו אנטלייען געלט און ס'וועט זיך אומקערן די „עטרה-ליושנה".

ג'האב מיר אויסגעקוקט די אויגן צווישן דעם גרויסן עולם צו געפונען כאטש א פאר יידן, וועלכע זענען נאך געבליבן גאנץ, נישט קיין לאחדים'ניקעס, נישט קיין יידישקייט צוליב ראציאנאליזם, נישט מילה צוליב היגיענע, און א תענית צוליב דיעט, נאר יידישקייט ווי א מאל אן שום מחילה פארן דרויסן — אבער ס'איז נישט געווען צו זען — א חברה קאמפראמיסלער, האלב אהער און האלב אהין, אליין אין אונזער טאג-טעגלעכן לעבן שוין לאנג פארלוירן דעם ווערט פון שלימות, אליין אן ארעם געזינדל אויף וועלכן מ'מוז האבן רחמנות, וועלכן מ'מוז שענקען א פאר גראשן, בכדי זיי זאלן קאנען מאכן א פאלקס-בענקל, ווי מ'וועט גיבן הלוואות מיט א היתר-עיסקא און מ'וועט צוזאגן עולם הזה פאר שמירת-שבת.

ביי דער קאנפערענץ האט קיינער נישט געהערט ווי דער שטן האט ארויסגעשטעלט א צונג און געזאגט: אלע, אלע וועט איר באלד האלטן שבת, דער נאענט קומענדיסער צווייטער קריזיס וועט אייך באשעפטיקן נישט מער ווי צוויי דריי טאג אין דער וואך.

שבת וועט זיין. אלץ וועט חרוב ווערן...

כ'גלויב דיר שטן, א סך, א סך האלטן היינט שוין שבת. נישט א פרוטה אין קעשענע, נישט א ברויט אין שטוב און נישט א שטיק האלץ...

א.

א יישר כח

הערן דר. שולזאן, פרעדיגער און ראבינער. א הארציקן דאנק פאר דער שענער שעה, וואס ער האט אונז פארשאפט מיט זיין רעדע בשעת דעם חנוכת הבית פונם סערעטער נאציאנאל-הויז מיר וועלן אים לאנג געדענקען.

א גרופע סערעטער.

אברהם שטיין.

יאסל ושאב.

1.

און אז דער רבי האט מבטיח געווען צו קומען אויף שבת אין שטעטל אריין איז געווארן ששון ושמחה. מ'האט זיך וואכנלאנג געגרייט צום קבלת פנים, טאג און נאכט נאר עוסק געווען אין הכנות און אלס מתנה געקויפט א פאר זילבערנע לייכטער, די שענסטע וועלכע מ'האט באקומען, דאס געלייטערסטע זילבער, מעשה ידי-אומן.

נאר ווי אויף אן עין-הרע איז פארשטערט געווארן די שמחה. דער רבי האט נישט געקענט קומען, געווען א מניעה. חברה האט אראפגעלאזט די קעפ און זיך א ביסל געטרייסט מיטן טשערנאבלער, וועלכער איז פלוצים פארפארן אויף גאסטפאדע. און כאטש נישט גערעכנט זיך, איז דער עולם געגאנגען נעמען די האנט און אייניקע טשערנאבלער חסידים האבן געוואנט אוועקצוגעבן די לייכטער, וועלכע מ'האט געקויפט אלס א מתנה פארן הייליקן ריזשינער. זיי האבן גענענה'ט אז ער איז נישט קלענער פאר ר' ישראליק'ל אז אים איז באשערט די מתנה: מן השמים.

פרייטאג צונאכטס צום טיש זענען געגאנגען אויך די פארברענטע ריזשינער און יאסל ושאב בתוכם.

און אז יאסיל ושאב האט דערזען די לייכטער, וועלכע מ'האט געקויפט פאר זיין רבי, אויפן טיש ביים טשערנאבלער, האט ער פארגעסן אז ס'איז שבת, האט ער מיט כעס זיך צוגעשטופט אויבן-אן, נישט געזען מער דעם הדרת-פנים פונם רבי, וועלכער האט געזאגט שלום-עליכם און נישט געהערט מער די געשרייען פון די טשערנאבלער מקורבים און אראפגעכאפט די לייכטער מיט די ברענענדיקע ליכט און אוועק ווי א ווילדע חיה אחיים.

פאר בושה און עגמת נפש, פאר דעם בלייבן אין דער פינסטערניש אין סאמע פרייטאג צו נאכטס האט דער טשערנאבלער אים נעגעבן א קללה ער זאל נישט מוצא שנתו זיין... און ער רבי איז תיכף מוצא-שבת אוועק פונם שטעטל, נישט געפראוועט און נישט אויסגענומען קיינעם. און יאסיל ושאב איז אוועק צום ריזשינער זיך ראטעווען.

דער ריזשינער האט זיך זער מצער געווען און מבטיח געווען מבטל צו מאכן דעם טשערנאבלערס קללה בתנאי, אז יוסל ושאב זאל זיך קיינמאל נישט מער וואגן צו ווייזן אין די ד' אמות פונם טשערנאבלער.

א צייט לאנג האבן זיך געראנגלט די צוויי לייבן דער ריזשינער מיטן טשערנאבלער און יוסיל ושאב איז קיין האר נישט געקרומט געווארן.

ביז ס'איז געקומען די גרויסע חתונה, ווען די צדיקי הדור האבן זיך משדך געווען, צו דער חתונה זענען וואכנלאנג געשטראמט חסידים מארבע פינות העולם, און יאסיל ושאב האט פארגעסן אן דער סכנה און געפארן נישט נאר צו דער חתונה נאר אויך געגאנגען צום גרויסן טיש.

און פלוצים האט דער טשערנאבלער גענומען א לייכטער אין דער האנד, און אויסגעשריען: וואס טוט דא א מת ביי מיין טיש!...

און בזו הרגע האט דער ריזשענער פארענדערט די צורה פון יאסל ושאב און דער טשענאבלער האט זיך בארוהיקט אנידערגעזעצט, וואס ס'איז נאר געווען א טעות.

די חסידים ארום האבן נישט פארשטאנען וואס ס'איז פארגעקומען, געמיינט דער רבי האט געהאט עלית נשמה און קיינער פון זיי האט אויך נישט באמערקט ווי יאסיל ושאב איז פלוצים גרא געווארן ווי בן עזריה און זיין שטערן פארפולט מיט קנייטשן. און שבת האט יאסיל ושאב געבענטשט גומל, וואס ער איז נצול געווארן פונם טויט...

2.

דער רבי איז געזעסן אין תפיסה און די חסידים זענען ארומגעגאנגען ווי אבלים, פארשטערט געווארן זייער פרייד, און א שוואכע האפנונג געווען אויף באפרייאונג. מ'האט זיך געפארעט דארט אין די הויכע פענסטער געקומען אלע מאל שלוחים, צעגויסגענומען קערבליך דאס לעצטע אוועקגעבן און געטרונקען תקון ווינטשענדיק זיך נאר דאס איינע: ווי צום ניכסטן צו הערן זיין תורה.

און די צייט איז געקומען און ס'האבן זיך געעפנט די טויערן פונם קערקער איז פארביטן געווארן דער אבל אין א יום-טוב, דער טרויער אין א פרייד שוין א מעת לעת פריער האט יאסל אנגעהויבן טרינקען לחיים און אז מ'האט געדארפט גיין מקבל פנים זיין דעם רבי איז ער געווען שכורער ווי לוט און צוויי גוטע ברודער האבן אים געמוזט פירן צום רבי און האלטן, אז ער זאל נישט אומפאלן.

ער האט פארוונדערט אנגעקוקט יאסלען און יאסל האט אים אזוי געזאגט: הייליקער רבי! אז א פראסטער בשר ודם דארף קומען פארן מלכות און אז ער האט מורא ער וועט נישט האבן דעם נויטיקן יראת הכבוד, ער וועט פאר שרעק נישט אנידערקניען צו די פיס פונם קעניג, וואס זאל ער טון? יאסל ושאב זאגט: אזוי זיך אנשכורן אז ער זאל נישט קענען שטיין אויף די פיס און מוזן אנידער-פאלן, ווי איך איצט פאר אייך...

3.

יאסל ושאב פלעג ליב האבן מדריך צו זיין יינגערע חסידים בזה הלשון:

— זיין זאלסטו דער חסיד פון א גרויסן רבי און פארן זאלסטו צו א קליינעם. פארסטו צום גרויסן רבי איז דאס חייב ברוגז, ווייל זי חייסט, אז וועסט אחעקזיצן דארט א גאנצן זמן, גיט זי דיר נישט מיט קיין בגדי שבת און אויך נישט א גראשן פאר הוצאות, קומסטו קריאה ובלויה צום רבי, לאזט דער גבאי אפילו נישט צו נעמען שלום, וואלגערסטו זיך ארום אין הויף עטלעכע חדשים ביז דו פארסט אהיים.

— פארסטו אבער צו א קליינעם רבי, צון עפעס, אן אייניקעל, און אויב עס איז גאר דיין חייבס רבי, דאן איז מאויל און גוט צו דיר. די פלוניתטע וועט דיר מיטגעבן צדה לדרך און פאר א פריין און אין הויף וועט מען דיר אקעגן גיין און דיך אויפנעמען מיט א ברייטן שלום עליכם און די רביצין וועט דיר געבן א ברוך הבא און דער רבי אליין דיך מכניס-אורח זיין...

און אפילו אויף יענעם עולם וועט דיר גוט זיין פרעגט מען דיך דארט צו וועלכן רבי דו ביזט געפארן און דו ענטפערסט אז צו דעם אדער יענעם צדיק הדור, כאפסטו ביטערע מלקות פאר וואס דו האסט אזא גרויסן רבי און דו אליין ביזט געבליבן אזא בעל-עבירהניק, ענטפערסטו אבער אז צו דעם און דעם רבי, דאן וועט מען דיך אריינלאזן אין גן-עדן ווייל אויף וויפיל דיין רבי איז געווען פיין און פרום ביזטו אליין א גרויסער צדיק...

דער דריטער בעל-גרייז איז דער טעאטער-כראָניקער פון אונזער טשערנאָוויצער „די נייע צייטונג", מיט גרויס פארגניגן האָט ער געלייענט אין „ווילנער טאָג" וועגן די דערפאָלגן און דערגרייכונגען פון דער „ווילנער טרופע", און ס'איז זייער ריכטיק פון זיין זייט וואס ער האט אונז וועגן דעם דערציילט אין „די נייע צייטונג" נר. 2 פונם 10-טן יאנואר 1930.

א גוטער גרוס פון די „ווילנער" איז אונז זייער אָנגענעם, אבער ווי אזוי דער גרוס ווערט איבער־געגעבן: גאָר א גרויסן דערפאָלג האָבן געהאט ביי די „ווילנער" די ביידע קלאסישע פיעסן פון שעקספיר „שיילאָק" און דער „סוחר פון ווענעדיק". נו קאָלעגע, פרעג איך אייך אליין, א יינגאלע פון דער מיטלשולקלאס ווייסט דאָך אז „שיילאָק" און דער „סוחר פון ווענעדיק" זענען נישט צוויי פיעסן, נאָר דער סוחר פון ווענעדיק הייסט שיילאָק, און א זש'רנאליסט וואס פרעטענדירט אז דער „פשוטער" עולם זאָל זיך פון אים גייסטיק שפייזן זאָל עס נישט וויסן? הכרים זשורנאליסטן! איך בעט אייך פארשווארצט אונז נישט דאס פנים, אויב איר ווייסט נישט און זענט פויל צו קוקן אין די ביכלעך, אזוי שרייבט גלייכער ווייטער וועגן וועלטאנטערנאַנג און נישט וועגן ליטעראטור...

סאמעך מעם.

— ——

טעאטער און קונסט.

פנחס ספעקטאָר.

צו זיין ערשטן מוזיקאלישן ארויסטריט אין טשערנאוויץ.

פנחס ספעקטאָרס קאָנצערט פונם 29-טן דעצעמבער פ. י. איז געווען, פארן טויזנט-קעפיקן עולם, וואס האט פארפולט דעם גרויסן זאל פון יידישן הויז — א סענזאציע, און נישט קיין ויאלוּ-לע, מחמת ער אליין — א געטרייער תלמיד פון ניסיע בעלזער'ס שול, — איז א שטיק טראדיציע, וואס שליסט אָפּ א בלעטל געשיכטע פון דער חסידי־שער נגינה.

נאָך אלס יינגער־מאן איז ספעקטאָר, - אדער ווי מ'האט אים גערופן „פיניע" — געקומען אין דער דערמולדיקער עיר ואם באוקראינע, קיין בארדיטשעוו, ווו זיינע ערשטקלאסיקע מוזיקאלישע פעהיקייטן, האבן אים פארשאפט דעם עמוד אין איינער פון די בארדיטשעווער שילן.

זיין התלהבות, פארפראוועט מיט כלות הנפש-דיקע זיסע נגונים, האבן אים געמאכט איבער נאכט ברייט און ווייט בארימט אלס גרויסן טאלאנט.

דער אלטער באיאנער רבי, אליין א קענער אין נגינה, האט אויף אים תיכף געווארפן אן אויג און סוף כל סוף געפועלט ביי אים, אז ער זאל איבערפאָרן אויף תמיד קיין באיאן אלס בעל-מנגן פון דעם רביישן הויף.

פון דעמולט אָן הויבט זיך אָן א נייע תקופה אין פיניעס מוזיקאלישער טעטיקייט, א תקופה, וואס האט נעלעגט איר חותם אויף זיינע שפעטערדיקע שאפונגען אויפן געביט פון חסידישער נגינה.

ס'לאזט זיך כמעט נישט איבערגעבן אין ווערטער, וועלכע ס'זענען עס איינגעלעך די הויפט־יסודות פון דער דאזיקער וואונדערבארער און טיפער מיסטיק איינ-געטונקטער מוזיק. ס'איז שווער אנצווייזן אויף די איינצלנע מעדימלעך פון דער צו העכערע וועלטן זיך ציהענדיקער און אייביקער יום-טוב'דיקייט באליי־שטער חסידישער נגינה, אבער ווער ס'האט א מאל ביי א „טיש" געהערט פיניעס „אל מסתתר", „ידיד נפש", „בר-יוחאי" א. א. — אייביקער צער און טיפע קלאנ־גען, פון בענקשאפט — ביי דעם וועלן זיי לאנג בלייבן אין זכרון.

און אָט, נאָך אזוי פיל גלגולים שטייט ער ווידער פאר אונז, א געעלטערטער און אן אויסגעמאטערטער, אבער גייסטיק־פרישער און אומבארירטער מיט א נישט אויסשעפנדיקן קוואל פון מוזיקאלישער שאַ-פונג און מיר קלייבן פון אים נחת ווי א מאל אין יענע גוטן צייטן. ס'האט זיך באמת נישט געוואלט שיידן פון פיניע ספעקטאָר, דעם פראכטפולן דיריגענט און גלאנצנדן אויספייטשער פון חסידישער מוזיק.

מפנ.

אָפּערעטע און אָפּערעטקע.

צו דער אויפירונג פון „דער זיסער בחור" פון לערנער־זיידערמאַן, אין פאוויליאָן־טעאטער.

בשעת דיר. רייש איז מיט זיין טרופע לערנער-זיידערמאַן ארויסגעפארן אויפן פראָווינץ-טורנע, האבן זיך געפונען אנדערע, וואס האבן געוואלט אויספילן דעם בלויז, נישט לאזן טשערנאוויץ זאל הלילה אין דעם טעאטער — בין הזמנים זיך לאנגווייליקן אָן טעא־טער. אונזער אלטע טעאטער־דירעקטריסע אפסלראד האט אויפגעשטעלט אירע געצעלטן און „געשפילט" טעאטער.

און מערקווירדיק, די פיעסן וואס זענען גע-שפילט געווארן, זענען פון איין שניט, וואס לערנער-זיידערמאַן'ס, איין פאָרט „ליטעראטור" פון דער זעל-בער אמעריקע אימפאָרטירט, כמעט דיזעלבע זים-בחורישע און זוירע-כלה'דיקע טיטלען, און דאך האבן מיר געמוזט אנטלויפן שעמענדיק זיך צו קוקן אין אייגענעם פנים, בעת דא לאזט זיך גאנץ ווייל פארברענגען דעם אָוונט. דאס איז דערפאר, ווייל לערנער־זיידערמאן האבן באציונג צום ייד. טעאטער, באמיען זיך כסדר ארויסצושלעפן די אָפּערעטע אויפן שליאך פון אייראָפּעאיזם, בשעת די אלע קאנאפאָוס, זאכאראָוס און אלע אנדערע, וואס האבן אונז צו-לעצט באשאנקען מיט זייער „קונצעניו" (אנב פעאי ע אקטיאָרן) שטייען נאך טיף אין זומפּ פון „קיילען די נערוון".

„דער זיסער בחור", מיט וועלכן דאס קינסטלער-פאָרפאלק זיידערמאַן-לערנער, האבן איצט אָנגעהויבן דעם סעזאן, באזירט זיך אויף א „קאטאוועסל" מצד א אמעריקאנער אָלרייטניק, וועלכן ס'האט זיך פאר-גלוסט, אהיימקומענדיק קיין „יוראָפּ" אויסזוכן א כלה, דעריוויל צו פירן ווארשע ביי דער נאז.

די הויפט- און טיטל-ראָל, ווערט אייסגעפירט פון אונזער ליבן זיידערמאן אָן א קריצל. זיידערמאן האט זיך דא אנטפלעקט פאר אונז אין א נייעם אמ-פלוא, און האט אונז באפרידיקט.

דערצו טוט ער אונז אָפּ שפּ'צלעך. ווען מיר ווילן אים שוין יאָ אויסזעצן פעלערס, שפרינגט ער ארויס מיט זיין זיסער שטים און אז ער זינגט, פאר־בלענדעט ער אונז, מיר מוזן שוין פארגעסן אויב ער גרייזט.

חנה לערנער — דאס מאל א דאָפּלטער יישר-כח, אי פאר דער רעזשי, אי פארן שפילן, כאטשי פאר די נישטגעלינגענע און ביז גאר אומפּימפּאטי'שע „גירלס" איז איר שווער מוחל צו זיין. כ'האָף אבער, אז זי וועט דאס צווייטע מאל זיין פאָרזיכטיקער, און פאר איר איצ־טיק הנעוודיק בלימאלע טראג איך איר צו א בלום...

יאקובאָוויטש האט זיין מאלער שטארק גוט געגעבן. נישט מינדער איז וואָלפּנזאָן אין זיין „גענזאלע" — ער האט זיך דאס מאל גאנץ רעאבליטירט, נאר צופיל נעגזלען טאָר מען אויך נ שט. אויך האט אש געגעבן א גאנץ פיינעם טיפּ, פון דעם אָפּגעפליקטן נאָגער און אויפגעקומענעם גביר. ה' גליקמאן — נישט קשה. פרוי אש, פרוי טאנינא, פרוי קאנטאר און ה. נחומאָ-וויטש האבן זיך געגעבן די בעסטע מ'. פיין זענען אויך געווען אש'ס דעקאראציעס און אן אנערקענונג דעם קאפעלמייסטער מארצעל פאר זיין פינקט-לעכן דיריגירן.

דער ס'ה: אן אמיזאנטער אוונט און לשבה דעם דיר. רייש זאל פאָנסטאטירט ווערן אז דער אָנהויב איז א גליקלעכער.

מ. ו.

——

דייטשע ליריק.

הוגאָ פאָן האָפמאנסטאל.

באלאדע פונם אויסערלעכן לעבן.

און קינדער וואקסן אויף מיט טיפע אויגן,
וואס ווייסן גארנישט, וואקסן אויף און שטארבן
און אלע מענטשן גייען זיך זייערע וועגן.

און זיסע פירות ווערן פון די טערפקע
און פאלן אָפּ באנאכט ווי טויטע פייגל
און מוזן, שוין נאָך ווייניק טעג פארדארבן.

און ווענן שניידן זיך דורך גראָזן, ערטער
זענען דאָ, פול טייכן, פאקלען, בייטן
און דראָענדיקע, מורא'דיקע ערטער...

צו וואָס דאס אלץ? און אָט די פילע זאכן
זענען קיינמאָל ענלעך איינס צום צווייטן?
ווו ליגט דער סוד פון וויינען, מורא, לאכן?

וואס נוצט דאס אלץ און אָט די אלע שפילן
אונז, וואס זענען אייביק גרויס און איינזאם
און וואנדערנדיק נישט זוכן קיינמאל צילן?

וואס נוצט עס, אז מען האט שוין פיל געזען?
און דאָך זאָגט דער א סך, ווער „אוונט" זאגט,
א וואָרט פון וועלכן טיפקייט רינט און טרויער
ווי שווערער האָניק פונם הוילן סטעלניק.

— ——

טערצינען וועגן הבל־הבלים.

איך פיל אויף מיינע באקן נאָך איר הייסן הויך,
ווי קאָן דאס זיין, אז אָט די נאָנטע צייט
ז'אוועק אויף אייביק שוין, צערינען ווי א רויך?

דאס איז א זאך, וואס קיינעם גייט אין זינען
און מער ווי גרויזאם, מען זאָל זיך באקלאגן,
אז אלעס, אלעס מוז פאריבערינען.

און אז מיין איינן איך, דורך גארנישט געשטערט
איז דורך מיר פארביינגלאָפן אויס א קליינעם קינד
שטום און אומהיימלעך ווי א פרעמדער הונט...

און: אז כ'בין געוועזן אויך פאר הונדערט יאָר
און מיינע אבות, אין דער קאלטער ערד,
קערן זיך אָן מיט מיר ווי מיינע אייגנע האר
אזוי איינס מיט מיר ווי מיינע אייגנע האר.

יידיש: י. פאנער.

— ——

בריוו צו די „טשערנאָוויצער בלעטער".

קולטור־פארשפרייטער.

חשובע רעדאקציע!

דער טשערנאָוויצער „בונד", האָט א פנים פאָרט דערשמעקט אז זיינע פאָזיציעס אין דער בוקאָווינע ווערן פון טאָג צו טאָג שוואכער, אז „זיינע" ארבעטער־רייען און בכלל מיטגלידער ווערן וואָס א מאל ווינ־ציקער אין צאָל, און זאָרגנדיק אז אָט—אָט בלייבט מען חלילא אָן א שטאָך ארבעט, האָט מען געטראכט און געטראכט...

און אָט צוואָס מען האָט זיך דערטראכט: אזוי ווי בעסאראביע שטייט דאָך כידוע אויף א נידריקער מדרגה פון קולטור (פראָסטע מאמאליגעס!...) דארף מען זען אָט דאָס פּארלאָזטע פעלד נעבעך, מיטן כח פון די בונדישע ציין א ביסל צעאקערן און ממה-נפשך וועט עפּעס ארויסוואקסן איז הרי־טוב. טאָמער נישט איז דאָך אויך א געווינס וואָס מען טוט דערווי... עפּעס... נאָר אזוי ווי די „קעפּ" פון „בונד" פילן זיך גאָר נישט זיכער א'צט אומשטאנד זיין צו פאר-שפרייטן זייער תורה, ווייל כמעט אין אלע שטעט און שטעטלעך פון גאנץ בעסאראביע זענען געקומען צום וואָרט די „שקצים" פועלי־ציון וואָס צ'קלאָפּן די בונדישע טעאָריעס און מאכן צו שאנד און שפּאָט די בונדישע קולטור-פארשפרייטער, ארויסווייזנדיק אומעטום דעם אמתן פרצוף פון דער באנקראָטירטער פירמע און זיי, די פועלי-ציון האָבן געוויזן פאר זיך כמעט די גאנצע ארבעטערשאפט, האָבן דארום די „קעפּ" פונם בונד אָנגענערט די לענדן און געשיקט א שליח מיוחד. און ער, נישט האָבנדיק קיין בושה־געפיל, האָט זיך צ'לאָזט מיט זיין איינגעהזרטער אויס־געדראָשענער דרשה איבער בעסאראביע.

און איז ער געקומען א שטיינער קיין כאָטין ווי ס'איז נישטאָ קיין איינציקער בונדיסט אפילו אויף א רפואה. (דאס האָבן אפילו די בונדישע „קעפּ" פיל מאָל זייענדיק אין כאָטין נישט געקאנט אויפטון...) פאלט ער אויף איין המצאה, ווענדט זיך צום סינ-דיקאט פון בעלי-מלאכות מען זאָל אים איינאָרדנען א דרשה וועגן סינדיקאט-אינטערעסן און צו דער זעלבער צייט מאכט מען יד-אחת מיט די אנפירער פון דער „קולטור-ליגע", וואס כאָטש מען איז איינס אויף דאס אנדערע להרג ולאבד, אָבער ביי דער ארץ-ישראל-פראבלעם נעמט מען זיך צוריק, רעדט מען אָפּ אז די דרשה וועט זיין נישט וועגן סינדיקאט נאר וועגן דער איצטיקער לאגע אין ארץ-ישראל.

קומען אזוי-ארום צו דער דרשה אלע סינדיקאט-מיטגלידער, קולטורליגיסטן, און גלאט מענטשן, וואס זענען זיך טועה און מיינען הערן עפּעס נייעס וועגן ארץ-ישראל און ס'קומען אויך א טייל פאָרשטייער פון ציוניסטישע פראקציעס הערן וואס וועט עפּעס דער שליח שקרנען — כאפט ער געבעך דא אין כאטין דעם אמתן אָפּשניט אז ער גייט קיים ארויס פון דעם זאל בבושת פנים.

מאכט ער זיך ווי גאר נישט געשען און זעצט זיך אוועק און טענהלט אָן א שקר־קאָרעספאָנדענץ פון כאָטין אז — — מען האָט אים ארומגעטראָגן אויף די הענט פאר דער שיינער דרשה זיינער, און חתמעט אונטער „א כאָטינער" און גיי דערוייז אים דעם שקר...

פאָרט מען אזוי פון שטאָדט צו שטעטל און מען שפרייט קולטור —

באסאראבער יידן און ארבעטער־יוגנט, פרייט זיך, גרייט זיך, רעכנט זיך אויפן קולטור-פארשפרייטער, ער פאָרט! ער וועט אָנצינדן ליכט אין אייערע פינסטערע הערצער, ער וועט מתקן זיין אייער ע נשמות און אייך דערהייבן צו דער הויכער מדרגה פון שונאי-ציון-קולטור!

אן אמת'ר כאָטינער.

כאָטין, יענער 1930.

— — —

וועגן יואל מאסטבוים'ס בוך „רומעניע"

א בריוו צו דער רעדאקציע.

חשובער ה' רעדאקטאר!

כ'בעט אייך צו געבן פלאץ אין אייער צייטונג פאר די פאלגנדיקע פאר־שורות:

צוריק מיט עטליכע וואכן האב איך אונטער-גענומען א טורנע איבער רומעניע בכדי צו שטודירן דאס לעבן פון דעם דאזיקן לאנד.

מיינע איינדריקן דריק איך פעריאדיש אין די אויסלענדיש־יידישע צייטונגען, אבער מיט דעם אליין וויל איך זיך נישט באגניגן.

א לאנד וואס פארמאגט אזא וואונדערבארן פאלק-לאר, אזא אפטמאל פארבארגענע שיינקייט, אזעלכע רייכע פאלקס־מעלאדיעס, א לאנד וואס איז קאמ-פליצירט געוואָרן מיט דריי אפגעריסענע פראווינצן, וואס פארמאגן א פארשידנארטיקע קולטור קאן נישט אפגעמעסטן ווערן מיט א פאר צייטונגס-ארטיקלען.

א קינסטלערישע פארטיפונג פון איינדריקן איז ביכולת ארייינצוברענגען נאר א ספעציעלער דערצון געווידמעטער בוך און איך טרעט טאקע צום ארויס־גיבן פון אזעלכן.

אין דעם דאזיקן בוך וועלן אריינקומען רייזע־באשרייבונגען, כאראקטעריסטיקעס איבער פערזאנען מיט וועלכע איך בין געקומען אין בארירונג, באקענונגען, געשפרעכן א. א. — מיט איין ווארט אלץ וואס מיינע אויגן האבן געזען פארבלייבנדיק, אדער אפ־שטעלנדיק זיך אויף א ווייל אין די פארשידענע שטעט און שטעטלעך פון רומעניע.

כ'בעט דעריבער אלע די, ביי וועמען ס'זענען פאראן פאטאגראפישע אויפנאמעס, וועמען ס'זענען באקאנט וואסער ס'נישט איז עפיזאדן און פאקטן, אז זיי זאלן דאס אלץ אריינשיקן אויף דעם אדרעס:

Bucureşti Post-Restant, Mastboim, Oficiul Poştal Central.

מיט דער האפנונג אז די אלע, וועמען איין נאמען איז באקאנט נאך פון פריער וועלן זיך אפרופן אויף מיין בקשה פארבלייב איך מיט

טיפסטער אכטונג און
פאראייקן דאנק
יואל מאסטבוים.

יוועלן און זייגערס בוכהאלץ, נאר רינגפלאץ 6
29 יאר דאס פאר־טרויען פון די קונים.

צוליב די גרויסע רעזערוון אין ווינטער־סחורות
מענטל פאר דאמען — איבער־רעק מיט פעלצקראגנס
פוטערס פאר הערן — קינדערמענטל
הויפטשטראז 15 (דאָראהויף)
40%
ביליקער פאר א קורצער צייט
ביי
אָסקאר דאַווער
טשערנאָוויץ
הויפטשטראז 15 (דאָראהויף)

די „טשערנאָוויצער בלעטער"

האָבן צווי. א. פאַרעפנטלעכט

אין יאָר 1929:

פּאָליטיק און ווירטשאַפט:

פון פּ. א—ל.: די הויפּטשולדיקע אין דער קאַטאַסטראָפע, ענגלאַנדס יאַנוס־געזיכט; ז. בעגין: נייסטע געזעלשאַפטלעכער באַנקראָט, מפלה פון דער קאָראַבקע; הייגריך דעליגדיש: וועגן קאָנזום־קאָאָפּעראַטיוון, סכנה פון א מענטשן־איבערפּראָדוקציע, די נייע סעקסועלע מאָראַל, באַפּעלקערונגס־פּראָבלעמען אין מזרח, קינדערשטערבליכקייט און קינדער־אַרבעט, שטאָדט און דאָרף, מגפות און הונגערס־נויטן, די גרויסע וואַנט, פּריוואַט־קריזיסן; דר. מ. דיאַמאַנט: גלגולים פון יידישער אויטאָנאָמיע; א. ד.: א יאָר נאַצ.־צאַראַנ. רעגירונג; נ. הובערמאַן: די פּאַריינייקונג פון דער ייד. אַרבעטערשאַפט אין א"י; י. זינגער: פּאַלעסטינאַציע, גליפן פון נייעם צאָל־טאַריף, שווערער קריזיס נאָכן גערעטעניש, אימאָראַליטעט פונם קאַפּיטאַל; ב. טוטשינסקי: רומענער און יידן; א. מ.: מאַרשאַל דער דיקטאַטאָר; ש. א. סופר: אינ'ם קאַמף פאר דער קהלה, זשאַנס אויף נייע וועגן, דער גורל פון דער יוגנט, דער פיינט פון דרויסן, צום נייעם שול־יאָר, מוסר השכל פון לופּעני, די קאָמעדיע גייט ווייטער, נאָר וואַלן, דעמאָקראַטישע זשערענטשאַפט; ספעקטאַטאָר: יידישע פּאָליטיק, ענגלישע וואַלן, מאַראָלישער קריזיס. אויפן שייד־וועג, פעלקערבונד און פעלקערבאַפרייאונג, פּאַרלאַמענטאַריזם אין רומעניע; ש. ערנסט: בריוו פון א"י; י. שקאָלניק: בריוו פון בעלגיע.

קולטור און קריטיק:

פון פּ. אלטמאַן, י. מ. ווייסנבערג, א. אסתר'ס: שטאַרבט יידיש אין אַמעריקע; י. בערנפעלד: יידישע בוכפּראָדוקציע 1926/27; מלחמה אין שפּיגל פון ליטעראַטור, יידישע וויסנשאַפט, מאַנגער'ס שטערן אויפן דאַך, דער ווילנער צוזאַמענפאָר, קנוט האַמסון, דר. צינבערגס געשיכטע פון ליטעראַטור ביי יידן; דר. דיאַמאַנט: לערנערס בילדער, וויסנשאַפט און לעבן; ה. דעליגדיש: קאַרל קויטסקי; ב. טוטשינסקי: ספּאַזמען פון רויטן געלעכטער, א זוניגער טאַלאַנט, פּרץ הירשביין אין א"י; א. טוערסקי: טעאָדער הערצל; י. כמאַראָווסקי: גאַסאָראַבער אַפּאָלאָגיע, 20 יאָר שאַפן פון בערגלזאָן, די מאָדערנסטע רוסישע ליטעראַטור: ערנבורג, גלאַדקאָוו, נעכנעשיסקאָו; דר. י. זילבער: מעדיצין און אַבערגלויבן; י. נאַנעלבערג: ב. טראַיזן; ש. א. סופר: קויטסקי און דער ציוניזם, גראַפּאָלאָגיע און גראַפּאָלאָגן, ב. באַראַכאָוו; ס. ס.: דער הרם אויף יידישע שרייבערס; דר. עלנער: צום פּראָבלעם פון א וועלטשפּראַך; ה. שעכטער: ייוו"א פּובליקאַציעס און יידיש לייענער.

דיכטונג:

פון פּ. נאַלדענבערג, ק. קלינער, א. שינדלער, א. טווערסקי, חיים וואַלמאַן, א. אקסנפעלד, י. פראַנצענבערג, י. ש. גרובער, א. מאַיאַנסקי, מ. פעגאַל, י. לערנער, ש. צאַלמאַזאָו, י. שקאָלניק, ה. ראַבינזאָן, ל. דרוקער, ווייסשטיין, שנאבל א. א.

טעאַטער, נאָטיצן, זכרונות, בריוו:

פון א. נ.: פון מיין נאָטיץ־בוך; טישע וואַהל: גאַסטשפּיל ליפּמאַן, די באַנייטע ווילנער, טעאַטער־טיפּן, טעאַטער־קוריאָזן, י. פ.: ייד. טעאַטער־פּראָבלעמען, ביבליאָגראַפישע נאָטיצן, רעפּערטער: ייד. טעאַטער אין רומעניע, א. א.

אין יאָר 1930:

וועלן די „טשערנאָוויצער בלעטער" אויסבויען די אָפּטיילונג פאר דיכטונג און פאַרעפנטלעכן דערציילונגען און פּאָעמעס פון יינגע שרייבערס אויך די פּראָבלעמען פון פּאָליטיק און ווירטשאַפט, קולטור און קריטיק וועלן, ווי ביז איצט אין זייער נאַנצער פּילזייטיקייט און פילפאַכקייט באַהאַנדעלט ווערן.

פּאַווילאָן־טעאַטער.

גאַסטשפּיל לערנער־זיידערמאַן.

פרייטיק צום 10־טן מאָל די גרויסע אָפּערעטע „דער זיסער בחור" מיט די שטאַרס לערנער און זיידערמאַן. אנהויב 9 א זייגער אין אָוונט.

צוויי פאָלקס־פאָרשטעלונגען ביי ערמעס'קטע פרייזן: שבת, נט. „די נאַכט פון ליבע" און זונטאַג, נמ. „גאָלדענע חלומות". — קאַרטן ביי דער טעאַטער־קאַסע.

— —

גראַטולאַציעס.

דעם פריינט אליעזר זאַלצמאַן, כאָטין, די בעסטע גליק־ווינטשן צו זיין פאַרלאָבונג.

א. מאַיאַנסקי.

מיינע בעסטע גליק־ווינטשן דעם ה. בייזער צו זיין החתונה מיט פר. א. בערקאָוויטש. אין אַרבעטנדיקן ארץ־ישראל זאָלן זיי זייער צוקונפט בויען.

שבתי צימערמאַן, ליפּקאַן.

קאָנדאָלענצן.

ליבער אבנר! איניינעם מיט דיר וויינען מיר זיך מצער איבערן טויט פון דיין ליבן פאָטער.

ביי דער אַרבעט פאר אונזער קולטורעלער אויפלעבונג זאָלסטו געפונען טרייסט.

אסתר און משולם.

אונזערע פריינט פרוי יוכבד לעכטמאַן, ישראל און ח. באַראַק, אונזער מיטגעפיל צום טויט פון זייער פאָטער.

משולם און אסתר סורקעס.

דעם פריינט אבנר באַראַק מיינע תנחומים־געפילן צום טויט פון זיין פאָטער.

א. מאַיאַנסקי

מיין גרויסן צער און מיטגעפיל דעם ה' ב. ענגלער, צום טויט פון זיין קינד.

שבתי צימערמאַן, ליפּקאַן.

אבאָנירט דעם אומאָפּהענגיגן אָרגאַן „טשערנאָוויצער בלעטער".

נאָר דורך א שריפטלעכער מעלדונג ווערט איינגעשטעלט דאָס צושיקן פון די „טש. בל."

איבערזידלונגס־מודעה!
אינטערניסט, גינעקאָלאָג און אַקושאָר
מעד.
דר. ל. ראַפּאָפּאָרט
האָט זיך איבערגעפירט פון דער הערנגאַס נר. 37 אין דער לילִיענגאַס נר. 2 ב
(סטר. בראַנקאָוועאַנו)
נעמט אויף: 9—8, 1—11 פאָרמ. און 5—3 נאָכמ.
טעלעפאָן 558. טעלעפאָן 558.

פאַרבעריי און כעמ. רייניקונג
„RECORD"
א. גראָס,
טשערנאָוויץ: רוסישעג. 7: ראַטהויזשטר. 25.
רייניקט,
פאַרבט
אלצרינג
ספּעציאַל־אָפּטיילונג: הערנהוט־רעפּאַראַטורן

Dr. P. Lieber
שפּעציאַליסט פאר אינערלעכע קראַנקהייטן און עלעקטרישער טעראַפּיע
האָט פאַרגרעסערט זיין
אינסטיטוט פאר פיזיקאַלישער און עלעקטרישער טעראַפּיע
אין דער
דר. רייסגאַס 20 א.
דיאַטערמישע באַהאַנדלונג פון די רעומאַטישע מוסקלן און גלידער־שמערצן, קאָמבינירטע באַהאַנדלונג פון דיאַטערמיע און קוואַרץ־ליכט פאר אַסטמאַ בראָנכיאַלע און אַנגינאַ פּעקטאָריס.
באַשטראַלונגען מיט הויך־זון אַרזאָנוואַליזאַציע.

סעזאָן 1929—1930 פּעלץ־איינלאַדונג.
פּעלץ־אַטעליער
ל. גיפּס
טשערנאָוויץ
סטר. רעזשעלע פערדינאַנד 18
(הויפּטשטראָז 18)
אימפּאָרטירט פעלץ־לאַנער דירעקט פון לייפּציג.
ערשטקל. ברייטשוואַנץ־פּערזיאַנער אויך פּעלצמענטל פון 10.000 ליי און העכער
אָריגינאַל בערלינער אָדער ווינער מאָדעלן.
פיינסטע אַרבעט נאָך מאָס
פון אייגענע ווי אויך פון מיטגעבראַכטע מאַטעריאַלן.

אַדוואָקאַטורס־ביוראָ
פון
דר. צבי עלנער
געפינט זיך
טשערנאָוויץ, לילִיענגאַס נר. 5 II־טער שטאָק

א חידוש פאר קאַפעהויז־געסט!
Cafe Comercial
הויפּטשטראָז 13 I. שטאָק
ניי רעמאָנטירט, זונטאג, דעם 19־טן ד. ח. געעפנט. — א רויִקער באַקוועמער לאָקאַל, מיט אַלע אינ־ און אויסלענדישע צייטונגען און פּעריאָדישע אויסגאַבעס אין שפּיגלזאַל באַזונדערע טישן פאר יעדן קאָמערץ־שפּיל מיט זער באַקוועמער זיצמעגלעכקייט. באַזונדערע לאָקאַלן פאר געזעלשאַפטלעכע פאַרווײַלונגען.
און אמת באַלעבאַטיש טאָג־קאַפע!
באַזיצער: יעקב טוי.

Editor şi Redactor răsponsabil : S. A. Soifer.
Tipografie E. M. Ebner, Cernăuţi, str. Regele Ferdinand 8